

ISTORIJSKI RAZVOJ SPORTSKE GIMNASTIKE U NOVOM PAZARU

Milić Vladan^{id}, Mekić Raid^{id}, Mujanović Rifat^{id}

Departman za biomedicinske nauke, Državni univerzitet u Novom Pazaru, Srbija

SCIENTEFIC REVIEW ARTICLE

DOI: 10.5937/ATAVPA25114M

UVOD

Gimnastika je termin koji obuhvata širok pojam telesnih aktivnosti. Otuda se može tvrditi da su se ljudi od kritsko-mikenske, etrurske, kineske, grčke i rimske kulture, do srednjeg i novog veka, iz različitih razloga i sa više ili manje uspeha bavili fizičkim aktivnostima (Petković, Veličković, Petković, Hadži – Ilić i Mekić, 2013).

U početku je to bilo iz potrebe da se lakše, brže i uspešnije savladaju razne prirodne prepreke i tako obezbedi sigurniji i bolji život, da bi zatim preraslo i u okultne, sakralne ili u ratne svrhe. Sam termin gimnastika pojavio se u antičkoj Grčkoj. Smarta se da je to bilo u toku perioda cvetanja helenske kulture, negde u VII veku pre naše ere. Starogrčka gimnastika, međutim, sa sportskom gimnastikom skoro i da nema nikakvih dodirnih tačaka (Petković, Veličković, Petković, Hadži – Ilić i Mekić, 2013).

Reč gimnastika označavala je čitav sistem telesnog vežbanja te se zato i različito tumačila i upotrebljavala kao pojam i to tako telesno vežbanje u staroj Grčkoj, zavisno od ciljeva kojima se težilo, imalo je dve osnovne forme:

a) terminom *gimnastika* označavalo se vežbanje radi usavršavanja ličnosti, opšteg fizičkog razvitka i vojnog obrazovanja.

b) terminom *agonistika* označavalo se vežbanje radi postizanja što boljih rezultata i pripremanje za takmičenja, kao i za što veću atraktivnost (spektakularnost) prizora (Mekić & Mavrić, 2016).

Cilj studije je da se na osnovu pregleda odgovarajućih monografskih i serijskih izvora omogući uvid i sistematizuju podaci relevantni za pojavu i razvoj gimnastike u Novom Pazaru. Osnovna pretpostavka zasnivala se na očekivanjima da će se ustanoviti neposredna povezanost gimnastike, kao okosnice programa, i njenih oblika fizičkog vežbanja sa pojavom i razvojem organizovanog telesnog sistema vežbanja u građanskim gimnastičkim i sokolskim društvima. U istraživanju je primenjen istorijski metod.

ISTORIJSKI RAZVOJ SPORTSKE GIMNASTIKE

Sportska gimnastika za muškarce i žene zauzima veoma značajno mesto u njihovom svestranom i harmoničnom razvoju. Sa devizom "Citius, altius, fortius" - *brže, više, snažnije* u njoj se odražavaju vekovne težnje ljudi ka progresu, zbližavanju, rešavanju mnogih životnih problema. Kasnih 1700. godina Friedrich Ludwig Jahn iz Nemačke je razvio vratilo, razboj, gredu i skokove i on više od bilo koga drugog se smatra ocem moderne gimnastike. Krajem 18 veka Nemačka je bila manje razvijena od Francuske i Engleske, radi tridesetogodišnjeg rata i iscrpljenosti. Nemački filozofi a posebno pedagozi tog vremena oduševljeni su antičkim idealima, samim tim i antičkom gimnastikom (Ilić, 1980).

Pojam gimnastike pored vežbanja na spravama, sa spravama, bez sprava obuhvatao je i trčanje, skakanje, rvanje, klizanje, smučanje i td. Francuski prosvetitelji Ruso i Pestaloci imali su veliki uticaj na razvoj gimnastike u Nemačkoj. Filantropizam-čovekoljublje, kao novi pravac javlja se u Nemačkoj i osniva se škola u Desauu (1774). Osnivač ove škole je Bazedov koji propisuje dnevni raspored, sa tri sata vežbanja, plesa, mačevanja, jahanja, muzike kao i vojničkih vežbi (Ilić, 1980).

U filantropijumima razvija se novi sistem Nemačke gimnastike, koji predvode: Fit, Guts-Muts, Salcman (Bazedovljev učenik) (Petrović, Buđa, Radojević, Petković & Grbović, 1995).

Fit kao veliki teoretičar daje metoda uputstva i uvodi nove elemente, opisuje voltizovanje na konju i prilagodio je vežbe za drvenog konja. Prvi je pokušao izvršiti biomehaničku analizu. Guts- Muts pridaje važnost strojevim vežbama i igrama primenjuje sprave za penjanje, ravnotežu, bacanje. Osmišljavaju se razne prepreke, sprave, vežbe, termini izmenjuju iskustva i čine pokušaji proučavanja uticaja vežbanja

na čoveka. Na tlu Nemačke, Francuske, Švedske, Italije, Čehoslovačke i Švajcarske nastaju različiti sistemi fizičkog vaspitanja sa vežbama bez, na i sa spravama, a sve pod imenom *gimnastika* (Ilić, 1980).

Ljudi koji su se tada bavili stvaranjem sistema fizičkog vaspitanja, nazivaju se sistematizatorima vežbanja, odnosno gimnastike, i značajno su doprineli njenom razvoju, pa se može reći da su postavili temelje sportske gimnastike. Značajan korak u proučavanju uticaja vežbi na razvoj organizma, i njihove podele prvo prema formi, a kasnije i prema suštini dali su F. Rembaldoni, (1378-1446) i H. Mercurialis, (1530-1606). Određivanje forme svake vežbe, svakog polaznog i završnog položaja, kao i ritma i broja ponavljanja, čini veoma važnu osnovu za sportsku gimnastiku, a doprinos u tom smeru daju: Guts Muts, (1759-1839) i F.L. Jan, (1778-1852) (Mekić et al 2022).

RAZVOJ SOKOLSKOG SISTEMA GIMNASTIKE

Dr. Miroslav Tirš (1832-1884), je tvorac sokolskog sistema gimnastike. Mada je i pre njega bilo pokušaja da se slovenski narodi tada okupirani od Habzburške Monarhije organizuju i uključe u neku organizaciju. Sokolski pokret treba izučavati ne samo sa sportskog i istorijskog aspekta, već i sa politikološkog i sociološkog aspekta. Na našim prostorima, a i šire iz sokolskih pokreta razvijaju se svi sportski pokreti (fizička kultura). Prva sokolska organizacija osnovana je u Češkoj 1862. a poslednja ugašena isto u Čehoslovačkoj 1948. Na prostorima naše države ova organizacija se ugasila početkom II svetskog rata, raspadom Kraljevine Jugoslavije. Sokolska organizacija nije bila samo sportska, već i politička da bi se ostvarili reakcionarni ciljevi tadašnje buržoazije. Tako da je sokolstvo tada bilo ideološko obeležje građanskog društva. Naziv Soko prihvaćen je na predlog E. Toner, verovatno inspirisan Vukovim pesmama, koje je obrazložio da je ptica soko junak svih Slovena. Sokoli su privlačili pažnju svojom uniformom i svojim geslom: Lepota, pravda, istina. Na čelu sokolskih organizacija nalazili su se predstavnici buržoazije, koja je imala za cilj oslobađanje od Austro-Ugarske. Za ovaj sistem gimnastike bilo je karakteristično vežbanje sa istegnutim telom i prefinjenoj eleganciji pokreta, naročito u pojedinim izdržajima. Svi prelazi u vežbi izvođeni su skladno. Sokolska gimnastika je veoma pozitivno delovala na razvoj Sportske gimnastike (Brozović, 1935).

Početkom XX veka osnovana su brojna društva koja su se ujedinjavala u saveze: 1904. je osnovan "Hrvatski sokolski savez"; 1905. "Slovenska sokolska zvezda"; 1909. U Srbiji "Savez Srpskih sokolskih društava Dušan Silni". Pored ovih saveza formiraju se mnoga društva u Sarajevu, Mostaru, Banja Luci, Skoplju, Bitolju, Titovom Velesu, Prilepu i Cetinju. Uoči prvog svetskog rata, 1913. Savez Srpskih sokolskih društava imao je 122 društva sa ukupno 11.800 članova, Hrvatski sokolski savez 19 župa sa 169 društava 16.720 članova. Slovenska sokolska zvezda 8 župa, sa 115 društava i 10.300 članova. Nakon završetka Prvog svetskog rata, gimnastička društva se ujedinjuju 1919. u "Jugoslovenski sokolski savez". Koji postaje član FIG –e, i domaćin Prvog poratnog svetskog prvenstva u gimnastici, održanog 1922. u Ljubljani. Do 1929. sokolska organizacija je radila kao dobrovoljno udruženje, kada se donosi Zakon o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije. Koja svoj vrhunac dostiže 1934. sa 25 župa 2.437 društava i 247.645 članova. Drugi svetski rat prekinuo je aktivnost gimnastičkih društava (Brozović, 1935).

U periodu između dva rata postignuti su zapaženi rezultati na Svetskim prvenstvima i Olimpijskim igrama u gimnastici.

- 1922. S.P. Ljubljana, Šumi Peter I mesto, D. Stane III mesto, Ekipa II mesto,
- 1924. O.I. Pariz, Štukelj Leo I mesto, Ekipa IV mesto,
- 1926. S.P. Lion, Šumi Peter I mesto, Ekipa II mesto,
- 1928. O.I. Amsterdam, Štukelj Leo III mesto, Ekipa III mesto,
- 1930. S.P. Luksemburg, Primožić Josip I mesto, Ekipa III mesto.

RAZVOJ SOKOLSKOG SISTEMA GIMNASTIKE U SRBIJI

Vežbe na spravama-sportska gimnastika počela, se masovno primenjivati u XIX veku. U evropskim zemljama osnivaju se gimnastički pokreti, sa ciljem da se omladina ojača i vaspita za rešavanje aktuelnih društvenih ili nacionalnih zadataka. 1881. osnovan je Međunarodni gimnastički savez (FIG), a od 1903. održavaju se svetska prvenstva, prvo svake druge, a od 1922. svake četvrte između olimpijskih igara. 1857. Stevo Todorović u Beogradu osniva "Prvo srpsko društvo za gimnastiku i borenje". 1891.

Društvo menja ime u „Beogradsko društvo Soko“. 1892. Nastaje novo društvo „Građansko gimnastičko društvo Dušan Silni“. 1909. Dolazi do ujedinjenje ova dva društva i nastaje „Savez sokolskih društava Dušan Silni“. 1920. Formira se „Jugoslovenski sokolski savez“. 1946. formira se Fiskulturni savez Jugoslavije, pri kome deluje Odbor za vežbanje na spravama. 1948 (Kragujević, 1994).

Osniva se Gimnastički savez Jugoslavije, kao organizacija za masovno vaspitanje naroda. 1951. Gimnastički savez Jugoslavije menja ime u Partizan Jugoslavije, a gimnastiku vodi poseban odbor za vežbanje na spravama. 1962. u Slavonskom Brodu 4. juna formira se Gimnastički savez Jugoslavije kao organizacija koja se isključivo bavi sportskom gimnastikom. U periodu posle II svetskog rata na prostorima bivše Jugoslavije veoma dobre rezultate u sportskoj gimnastici postigao je Miroslav Cerar član društva Partizan Ljubljana. 1992. Formira se Gimnastički savez Jugoslavije od strane Gimnastičkog saveza Srbije i Gimnastičkog saveza Crne Gore. Raspadom državne zajednice Srbije i Crne Gore ovaj savez prestaje sa radom. Sada egzistira Gimnastički savez Srbije koji je član Olimpijskog komiteta. Sadašnji centri sportske gimnastike u Srbiji su Niš, Novi Sad, Kostolac, Subotica (Vukašinović, 2016).

RAZVOJ SPORTSKE GIMNASTIKE U NOVOM PAZARU

Razvoj sportske gimnastike u Novom Pazaru je vezan za izgradnju fiskulturnog doma, u kojem je sportska gimnastika imala primarno mesto. Po navodima pojedinih aktivista fiskulturnog doma i članova gimnastičke sekcije, u samoj izgradnji fiskulturnog doma učestvovao je veliki broj građana Novog Pazara svojim priložima u građevinskom materijalu, kao i radnom aktivnošću tokom izgradnje. Fiskulturni dom je dugi niz godina bio jedino mesto gde se omladina Novog Pazara okupljala, upražnjavajući ne samo sportske već i mnogobrojne kulturne aktivnosti. Razvoj sokolskog sistema na prostorima Kraljevine Jugoslavije imao je velikog uticaja u razvoju sportske gimnastike na prostorima Novog Pazara i okoline. U tom smislu misli se na prisustvo brojnih oficira koji su svoje ranije stečene navike donosili u novu sredinu i bili osnovna snaga u razvoju takvih sportskih aktivnosti. Nova država donosi i novu ideologiju koja nesumljivo ima veliki uticaj u smernicama razvoja sporta u novim društvenim uslovima. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija poklanja veoma veliku pažnju i značaj svestranom razvoju ličnosti. To se naročito ogleda u ubrzanom omasovljavanju i formiranju sportskih organizacija i klubova sa osnovnim ciljem jačanja socijalističke svesti. Stvarani su neophodni kadrovi kako bi preuzeli odgovornost u razvoju obrazovnog procesa u tim društvima. Tako da se organizuju kursevi za prednjake u sportskoj gimnastici, koji bi bili osposobljeni, za rad u fiskulturnim domovima, kao i u školama, za izvođenja nastave fizičkog vaspitanja u nedostatku odgovarajućih kadrova. U tom periodu sportska gimnastika je bila zastupljena kao oblik sokolske gimnastike, iz koje su se regrutovali mnogi drugi sportovi na području Novog Pazara. Sportska gimnastika je kao bazičan sport davao odličnu mogućnost u sticanju motoričkih sposobnosti koje su bile primenjene u nekoj drugoj sportskoj oblasti.

Formiranjem Društva za fizičko vaspitanje i rekreaciju „Partizan“ pored sportske gimnastike kao osnovne delatnosti, u sali društvu počinju da funkcionišu i mnoge sportsko rekreativne aktivnosti kao što su: karate, atletika, gimnastika, stoni tenis, boks. Možemo zaključiti da je sportska gimnastika na području Novog Pazara bila baza u razvoju svih ostalih sportskih aktivnosti, i uzročnik formiranja mnogih sportskih klubova. Sama aktivnost u Društvu „Partizan“ bila je od veoma velikog značaja u ukupnom razvoju Novog Pazara i okoline, jer su njegovi članovi bili veoma uticajni i uspešni radni ljudi u tom vremenu. Pored veoma zapaženog sportskog uspeha koji se je prožimao tokom niza generacija, jedno veoma značajno obeležje društva bilo je jačanje među nacionalnih odnosa, drugarstva, humanosti, saradnje i zdravih međuljudskih odnosa. Prodajom sale Društva „Partizan“ u cilju izgradnje prve sportske dvorane u Novom Pazaru, sportska gimnastika gubi svoje stalno sedište i mesto. U tom periodu celokupne aktivnosti koje su vezane za sportsku gimnastiku realizuju se u školskim fiskulturnim salama. Veoma mali broj sala je zadovoljavao minimalne zahteve da bi se mogla realizovati sportska gimnastika, usled nedostatka neophodnih sprava i opreme. Mada i pored tako neadekvatnih uslova bilo je veoma dobrih rezultata na regionalnom, republičkom i međurepubličkom nivou. Veliki broj vežbača je prošao kroz organizovan vid bavljenja sportskom gimnastikom u Novom Pazaru. Karakteristika je da su ti vežbači veoma uspešni članovi naše društvene zajednice. Tako da možemo zaključiti da je sportska gimnastika imala veoma pozitivnog uticaja u stvaranju odgovorne ličnosti naše zajednice. Naravno, to

nije obeležje samo sportske gimnastike, već sporta uopšte. Sada je sportska gimnastika na prostoru Novog Pazara u jednoj stagnaciji. Istina je da mi u gradu nemamo adekvatne uslove za bavljenje ovim veoma značajnim sportom. Prosvetni radnici koji rade sa mladima nemaju motiva za aktivniji rad na prostoru sportske gimnastike, tako da bi trebala lokalna zajednica da pokloni mnogo veću pažnju u cilju njihove angažovanosti.

Slika 1 Gimnastičari Novog Pazara sa tenerom Hasimom Mikom Mekićem

Slika 2 Gimnastičari DTV "Partizan" sa trenerom Hasimom Mikom Mekićem

ZAKLJUČAK

Na osnovu svega iznetog može se zaključiti da je sportska gimnastika kao bazičan sport bio u proteklom periodu, veoma zastupljen na području Novog Pazara. Prisutnost sportske gimnastike na ovim prostorima vezuje se za lica koja su dolazila u ovu sredinu radi profesionalne delatnosti, i da je omladina Novog Pazara sa velikom ljubavlju prihvatala te novine. Novi Pazar je kao sredina u koju se nije mnogo ulagalo u stvaranju uslova za sport imao veoma zapaženih rezultata. Postignuti rezultati su veoma veliki u odnosu na uslove.

Lokalna zajednica, treba da učini sve, da se stvore adekvatni uslovi, za masovno bavljenje sportskom gimnastikom i sportom uopšte. Novi Pazar je jedinstvena sredina u kojoj su mladi posebno zainteresovani za bavljenje sportom. Sportsku gimnastiku treba koristiti kao sredstvo u stvaranju dobre sportske baze kod dece, kako bi se odatle regrutovali u razne sportske klubove i postizali dobre rezultate.

LITERATURA

1. Ilić, M. (1980). *Sportska gimnastika*. Partizan. Beograd.
2. Hmjelovjec, I. (1999). *Sportska gimnastika*. Fakultet za sport. Sarajevo.
3. Hmjelovjec, I., Halid, R., Hmjelovjec, D. (2004). *Sportska gimnastika za osnovnu školu*. Fakultet za sport. Sarajevo.
4. Madić, D. (1995). *Konstrukcija i metrijske karakteristike motoričkih testova specifične gipkosti gimnastičarki*. Neobjavljena magistarska teza, Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
5. Mekić, R., Aksović, N., Bjelica, B., Kahrović, I., Murić, B., Radenković, O., Petković, E., Lilić, A., & Zelenović, M. (2022b). The influence of sports gymnastics on the motor skills of male students. *Gymnasium*, 23(2), 61-73.
6. Petrović, J., Buđa, P., Radojević, J., Petković, D., Grbović, M. (1994). *Sportska gimnastika I deo*. Fakultet fizičke kulture. Beograd.
7. Petrović, J., Buđa, P., Radojević, J., Sedić, P., Petković, D., Grbović, M. (1995). *Sportska gimnastika II deo*. Fakultet fizičke kulture. Beograd.
8. Brozović, A. (1935) Srpsko sokolstvo. u: Brozović A. [ur.] Sokolski zbornik, 1934-1935, Beograd: SKJ.
9. Kragujević, G. (1994) Sokolski gimnastički sistem kao osnova školskog fizičkog vaspitanja u Kraljevini Jugoslaviji (1919-1941). Beograd: Fakultet fizičke kulture, Univerzitet u Beogradu, *Doktorska disertacija*.
10. Vukašinović, V. (2016) Gimnastika i sokolstvo u Srbiji do 1941. godine, velikani srpske gimnastike i sokolstva. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.

11. Petković, D., Veličković, S., Petković, E., Hadži – Ilić, S., & Mekić, H. (2013). Sportska gimnastika – I, teorija sportske gimnastike. Niš: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja u Nišu – Centar za multidisciplinarna istraživanja.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF SPORTS GYMNASTICS IN NOVI PAZAR

Milić Vladan, Mekić Raid, Mujanović Rifat

Abstract: *The goal of this research was to show the historical development of gymnastics in Novi Pazar. Gymnastics is a term that covers a wide range of physical activities, and people throughout the history of different cultures have engaged in physical activities for different reasons. In ancient Greece, gymnastics was part of education and culture, but it was different from the sports gymnastics we know today. The development of gymnastics as a sport for men and women has taken place over the centuries, and key moments include the work of Friedrich Ludwig Jahn in the 18th century in Germany, as well as the falconry movement and the development of gymnastics in Serbia and other countries. In the area of Novi Pazar, sports gymnastics played a significant role in the development of sports activities and the creation of a base for other sports disciplines. Despite the challenges, sports gymnastics has left a deep mark in the development of personality and sports culture in these regions. The need to improve the conditions for playing sports, especially sports gymnastics, remains an important task of the local community in order to support the further development of sports and young talents.*

Key words: *Gymnastics, history, development, Falcon system, Novi Pazar*